

Aan de Raadscommissie ONTWIKKELING

23 mei 2011

Betreft: Pleitnota Behoud CAVEX Schoorsteen bij herstructurering Scheepmakerskwartier

Geeachte RAADSLEDEN,

Per brief dd. 28 maart verzochten wij het College van B&W, aansluitend op gelijkkluidende brieven van St. Fabrieksschoorstenen, de St. Molen De Adriaan, de St. Molens Zuid-Kennemerland, om de schoorsteen van CAVEX aan de Harmenjansweg 21 WH Haarlem, op te nemen in de Monumentenverordening.

Mede vanuit bijgesloten informatie van voornoemde schoorsteenvereniging en de kennisoverdracht tijdens een lezing over de schoorsteen in Molen De Adriaan dd. 20 april j.l., breiden wij dit verzoek uit tot het voorstel behoud van de schoorsteen op te nemen bij de studies over en de realisering van het Scheepmakerskwartier.

Aanvullende redengeving voor dit voorstel zijn onze studies over de zichtlijnen in en naar Haarlem. De schoorsteen staat, samen met De Adriaan als het ware op een schiereiland in de binnenbocht van het Spaarne. Vanaf de westelijke oever vormt de schoorsteen een visueel ensemble van waarde met de gevangenis koepel of de molen. Vanaf andere plaatsen geleedt de schoorsteen het zicht naar de Grote Kerk.

Ook speelt dat in de zgn. 'Sparne-plannen' wordt voorgesteld de oostelijke oever tussen de spoorbruggen en De Adriaan een vergelijkbare stedelijkheid en bijbehorende ruimtelijk-functionele differentiatie te geven als de westelijke oever. De recente plannen voldoen daar nog niet aan. Ook ware nabij De Adriaan een ruime verkaveling te overwegen. Zowel vanwege de visuele schaal en het zicht op historische verticale elementen, alsook voor de windvang van De Adriaan.

Economisch motief voor behoud van de schoorsteen kan zijn dat ondermeer in Almelo behoud van een schoorsteen onderdeel vormde voor een succesvolle water gerelateerde horeca-formule.

Afsluitend wijzen wij u op de eenmalige kans verdere afbrokkeling van het zeer karig industrieel erfgoed van Haarlem tegen te gaan.

Hopende op een positief initiatief uwerzijds,

Werkgroep Gebouw & Omgeving Hist. Ver. HaErlem, getekend B. Bach; Vrz.

CC: -Col. B&W

-Stadsbouwmeester ir. M. Van Aerschot

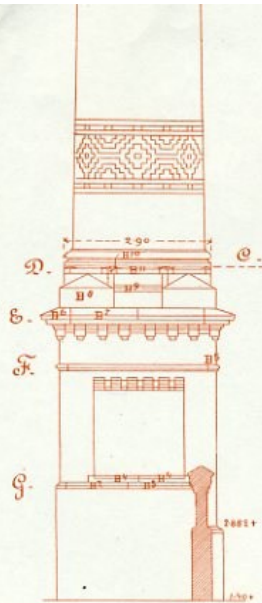
-Stadsarcheloge mevr. A. Van Zalinge

-Stadshistoricus mr. J. Jacobs

-Stichtingen Fabrieksschoorstenen, Molen De Adriaan, Molens Zuid-Kennemerland, Heemschut Afd. Kennemerland.

Bijlage:-Redengevende informatie CAVEX schoorsteen; Stichting Fabrieksschoorstenen STIF dd 27-4-2011 in 3 PDF bladzijden.

-Enkele recente beelden met commentaar

Stichting STIF

Voorzitter: A.J.Barnard
Oosteinde 13
7772 CA Hardenberg
Tel. 0523-261786 Fax 0523-260867
Email: barna047@planet.nl

Secretaris: C.H.R.T.WeEVERS
Zomervaart 206 F
2033 DN Haarlem
Tel. 023 5353624

Onderwerp: Vierkante schoorsteen te Haarlem (Cavex) aan de
Harmenjansweg
Behandeld door: A.J.Barnard
Datum: 27-4-2011

Aan de heren H. Vijn en B. Bach
te Haarlem

Rapportage betreffende de schoorsteen bij de voormalige bedrijfsgebouwen van Cavex te Haarlem.

Geachte heren H.Vijn en B. Bach

Naar aanleiding van ons gezamenlijk overleg te Haarlem, geef ik u namens de stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) een waardestelling over de bovenvermelde fabrieksschoorsteen te Haarlem.

ALGEMEEN: (ronde schoorstenen)

In Nederland zijn sinds ca. 1860, na de invoering van de strengpers in de steenbakkerijen, ruim 10.000 ronde fabrieksschoorstenen gebouwd, door een tweetal grote en een tiental kleine schoorsteenbouwbedrijven. Het aantal vierkante schoorstenen zal enkele honderden hebben bedragen.

De kleinere bedrijven betrokken hun radiaalstenen, zoals de schoorsteenstenen genoemd worden, hoofdzakelijk van de twee grote bedrijven te weten Canoy Herfkens uit Venlo en De Ridder uit Den Haag, welke naast de steenfabrieken elk een eigen afdeling schoorsteenbouw exploiteerden.

Van al deze schoorstenen zijn er in Nederland nog slechts een paar honderd over. Schoorstenen werden gebouwd in diverse hoogtes en uitvoeringen. Wanneer we selecteren op toegepaste versieringen in schoorstenen door middel van gekleurd metselwerk of siermetselwerk, dan blijven er nog een vijftigtal bijzonder exemplaren over.

Bij deze selectie onderscheiden we dus bijzondere van "normale" schoorstenen. Wanneer wij echter op het gebied van schoorstenen een collectie Nederland willen behouden/samenstellen dan moet er gekeken worden naar alle representatieve voorbeelden van zowel bijzondere als standaard vormen, met als extra aandachtspunt: vierkante schoorstenen.

In de ruim twintig jaar persoonlijk onderzoek waarvan de laatste tien binnen het bestaan van de stichting STIF zijn er veel variaties in schoorsteenbouw ontdekt, met elk hun eigen specifieke kenmerken.

BESCHRIJVING :

De vierkante schoorsteen van Cavex is vermoedelijk gebouwd ten tijde van de oprichting en bouw van de timmermanswerkplaats met een handel in bouwmaterialen en trasfabriek met stoommachine. De eigenaar was Abraham Jacobus Stoel. De schoorsteen hoorde vrijwel zeker bij de genoemde stoommachine. Het terrein werd in 1867 aangekocht waarna de gebouwen gebouwd zijn, het is dus aannemelijk dat ook in die tijd de schoorsteen gebouwd is.

De schoorsteen is opgebouwd van waalformaat stenen. De schoorsteen kent geen enkele vorm van versiering met uitzondering van de functionele versiering ter versteviging van de kop. De schoorsteen is van oorsprong vermoedelijk rond de 25 meter hoog geweest. De schoorsteen is gebouwd voor de tijd dat radiaalstenen algemeen in gebruik kwamen.

DATERING:

Daar deze schoorsteen niet in de lijsten van Nederlandse bouwers voorkomt is daaruit geen absoluut jaartal af te leiden.

Met redelijke zekerheid valt aan te nemen dat de schoorsteen is gebouwd ten tijde van de bouw van de stoominstallatie voor de trasfabriek rond 1867

ORIGINALITEIT :

Op grond van gegevens verzameld tijdens onderzoek naar schoorstenen in het algemeen moeten voet en kop als belangrijkste punten ten behoeve van de originaliteit genoemd worden, gezien de plaats en leeftijd van deze schoorsteen is er geen enkele aanwijzing om aan de originaliteit te twijfelen.

De schoorsteen heeft alle kenmerken passend bij het tijdsbeeld en de opgegeven datering van bouwjaar. De schoorsteen is in latere jaren hersteld op de oorspronkelijke wijze wat te zien is aan de iets andere structuur van steen en metselwerk van het bovenste gedeelte, boven het midden van de schacht.

WAARDESTELLING :

Op grond van de bovenstaande argumentatie is de schoorsteen authentiek en in de loop der jaren als basis onveranderd gebleven.

Voor het totaalbeeld van de waarde zijn een aantal criteria belangrijk zoals:

- De schoorsteen in de context van de nog aanwezige bedrijfsgebouwen.
In de naaste omgeving zijn nog delen van de oorspronkelijk gebouwen bewaard gebleven welke deels goed herkenbaar zijn .
- De sociaal-economisch geschiedenis van het bedrijf.
De naam Cavex is de laatste jaren de naam waarmee de schoorsteen geassocieerd wordt. Van oorsprong hoorde de pijp bij een industriële

onderneming onderdeel van de bedrijvigheid aan het Spaarne welk water voor aanvoer van goederen werd gebruikt.

- De waarde van het object binnen het stedelijk landschap.
Vanwege de fraaie ligging aan het Spaarne met naast zich de molen de Adriaan geeft het een mooi beeld van de oorspronkelijke bedrijvigheid. De technische vooruitgang spreekt ook uit het feit dat de overgang van windmolen naar stoommachine als aandrijfbron voor machines, op het terrein mooi weergegeven wordt, een voortgang in gebruik van techniek. Ook voor de Skyline van Haarlem waar ooit meer dan 100 schoorstenen stonden is deze beeldbepalend.
- Het draagvlak voor behoud en hergebruik.
De huidige aanpak met waar mogelijk herstel van het oude karakter van een deel van de bedrijfsgebouwen is een goed voorbeeld van hergebruik van oude gebouwen voor nieuwe functies. De bereidheid van historische geïnteresseerde verenigingen, en de eigenaar, om mee te werken aan het compleet houden van het beeld van de stad is een belangrijk onderdeel van het draagvlak voor behoud.
- De architectonische waarde.
Architectonisch is de schoorsteen niet bijzonder vormgegeven maar vanwege het functionele karakter van een schoorsteen in die tijd werd aan esthetiek weinig aandacht gegeven, iets wat de schoorsteen juist zeer bijzonder maakt in deze puur functionele verschijningsvorm.

CONCLUSIE:

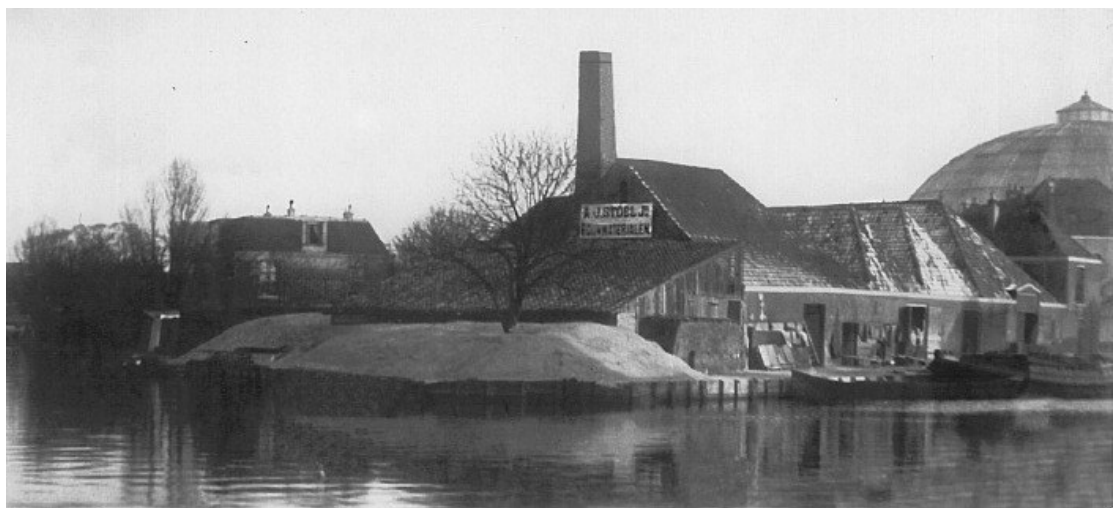
De schoorsteen van het Cavex terrein uit 1867 is zover nu bekend de oudste complete vierkante fabrieksschoorsteen van Nederland. Vierkante fabrieksschoorstenen uit de beginperiode zijn schaars. Naast Haarlem kent Roermond een authentieke vrijstaande vierkante fabrieksschoorsteen uit de beginperiode van de industrialisatie van rond 1920.

Alleen Maastricht kent een oudere vierkante pijp, uit 1857 maar deze is niet vrijstaand en vormt een geheel met het fabrieksgebouw. Alkmaar kent een oudere vierkante basis uit 1820 maar deze is in latere jaren deels vervangen met een nieuw opgebouwde ronde smacht.

De schoorsteen van het Cavex terrein is hierdoor uniek en zeldzaam te noemen. Wij als Stichting Fabrieksschoorstenen vinden de schoorsteen op grond van bovenstaande argumentatie en zeldzaamheid de status van Rijksmonument waardig. Daarom pleitten wij ervoor deze schoorsteen als Rijksmonument te beschouwen en vooruitlopend daarop als gemeentelijk en/of provinciaal monument aan te wijzen.

Met vriendelijke groet,

A.J. Barnard, voorzitter STIF

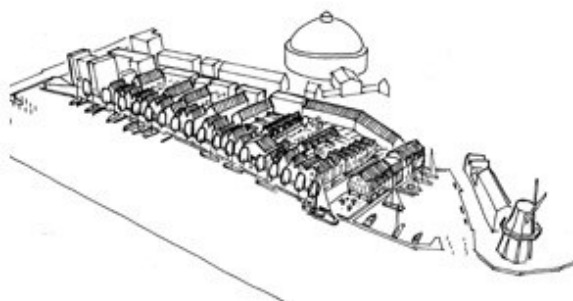
Bijlage Pleitnota Behoud CAVEX Schoorsteen bij herstructurering Scheepsmakerkwartier
dd 23 mei 2011 Betreft: Behoud CAVEX Schoorsteen bij ontwikkeling Scheepsmakerkwartier

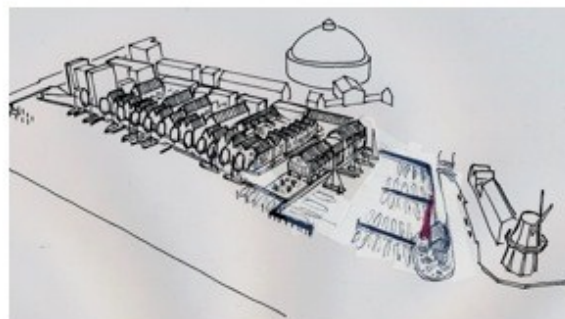
Het ensemble van schoorsteen en molen als icoon naar Haarlems watergebonden industriële verleden.

Hergebruik schoorsteen te Almelo

Scheepsmakerskwartier ontwerp De Principaal

Behoud schoorsteen naar voorbeeld van Almelo